

Обществено и стопанско развитие на България презъ епохата на първото царство.

I. Прабългари.

Най-древното минало на прабългарския народъ има своитѣ извори въ историята на хунскитѣ племена, които презъ V. вѣкъ обитавали днешнитѣ руски степи между рѣкитѣ Донъ, Волга и Азовско море. Тъкмо между тѣзи народи политическата история на източна Европа намира двата клона на прабългаритѣ — племената кутригури и утигури. Презъ време на тѣхното постоянно предвижване отъ едно мѣсто на друго, тласкани било отъ по-силни орди и племена, било отъ единъ насаденъ отъ самия животъ инстинктъ къмъ грабежъ и война, тѣ често доближавали границитѣ на оседнали и по-културни отъ тѣхъ народи. Византия, която била главния факторъ въ отношенията на юго-източна Европа чрезъ различната и промѣнлива политика, която водила спрямо отдѣлнитѣ племена на хуно-българитѣ, спомогнала едновременно съ тѣхното културно повдигане бавното имъ, но сигурно приближаване къмъ най-богатия и най-многолюденъ и културенъ на онова време градъ на свѣта — Константинополъ. Заедно съ това Византия, която въ редъ исторически моменти се нуждаела отъ военната помощъ на много варварски народи, сама вплитала хуно-българитѣ въ международнитѣ отношения на юго-източна Европа. Така старитѣ българи оставили значителни следи въ историческитѣ хроники на редица съвременни тѣмъ писатели.

Стопанското и обществено устройство на прабългаритѣ мжчно би могло да се установи изолирано отъ бита на сроднитѣ тѣмъ хунски племена и орди, които подъ различни названия обитавали земитѣ на северъ и изтокъ отъ Балканския полуостровъ. Базата на тѣхното народно стопанство било скотовѣдството, и то съобразно съ земитѣ, които обитавали, имало предимно степенъ характеръ. Сигурно е, че земледѣлие тѣ работили твърде малко. Готския историкъ Йорданъ разказва, че единтъ клонъ на прабългаритѣ — кутригуритѣ се скитали по обширнитѣ поля на днешна южна Русия, за да събиратъ храна за стадата си, а зимно време се връщали отново къмъ Черно море. Другъ хронистъ Зосимъ, като говори за варваритѣ хуни, които преминали Дунава, казва, че тѣ дори не били годни за редовенъ полски бой, понеже живѣели и спѣли на конетѣ си. Въпрѣки това прабългаритѣ, като коненъ и воинственъ народъ, твърде често напущали селищата си, било предъ угрозата на приближаващия врагъ, за да спасятъ себе си и добитъка, било за да търсятъ по-добри пасбища. Отъ друга страна презъ тѣхнитѣ скитания или набѣги върху по-културни или равни тѣмъ народи тѣ превръщали своитѣ съседи въ жестоки неприятели и въ тая борба за надмощие се унищожавали често наведнажъ всички придобивки, които презъ дълги години на мирно съжителство се наслоявали у тѣхъ. Не само това спѣвало стопанското и културно развитие на народа. Известно е, че прабългаритѣ прекарвали дълго време подъ аварско владичество. Тежкото